

Profesora Lászla sam zadnji put vidio u ožujku 2015. On je već neko vrijeme bio bolestan i nije više mogao dolaziti na Zagrebački lingvistički krug, kao što je to prije činio, nije ga više bilo ni na faksu, i stoga smo se puno rjeđe viđali nego prije. Taj put smo se posve slučajno sreli navečer u Savskoj, ispred zgrade u kojoj je živio. To je bilo neposredno nakon što je, u svom stilu, pobjegao iz doma. Tjelesno je već bio dosta onemoćao, ali mu duh nije bio nimalo slomljen, bio je, kao i uvijek, spreman na šalu te potpuno lucidan. Razgovarali smo otprilike sat vremena, kao i obično uglavnom o naglascima, što je bila naša najčešća zajednička tema. Obojici nam je bilo jako drago što smo se sreli, a sjećam se da sam na kraju pomislio da je to možda, nažalost, zadnji put da ga vidim. Tako je i bilo. Nakon manje od godinu dana, početkom 2016., primili smo tužnu vijest da je László umro – pomalo s nevjericom, jer smo se mi, njegovi bivši studenti uvijek, napola u šali, a napola ozbiljno, zafrkavali da će nas László sve nadživjeti.

Profesor László je bio neobičan čovjek. On sasvim sigurno nije bio tipičan sveučilišni profesor i lingvist. Opsegom svojih interesa, znanjem, sposobnošću lingvističke analize i poznavanjem najrazličitijih jezika¹ daleko je nadmašivao prosjek. S druge strane, neobičan je bio i po tome što je relativno malo objavljivao (s obzirom na to koliko je potencijalno mogao)². To je bilo zato što je on, osim što je bio perfekcionista (Marin Andrijašević s Odsjeka za lingvistiku jednom je spomenuo da se on, kada je László jednom prilikom predavao članak za zbornik koji je uređivao, morao danima, možda i mjesecima, s njime nalaziti ispred njegove

1 Usp. prekrasno oblikovanu knjigu HS 2012, gdje su skupljeni Lászlóvi prijevodi s akademskog uz komentare.

2 Kada bi i objavljivao, za mnoge je nepremostiva prepreka, osim same tematike i zgusnutosti teksta, bio i Lászlóv osebujan barokni "birani" jezik (začinjen neobičnim pravopisom i uglavnom naglašen, s tim da su se bilježenje naglasaka, kao i pravopis, često mijenjali od teksta do teksta) kojim je katkada pisao svoje tekstove, usp. npr. László 1996a. Tako se u HS 2012: 77^f komentira da jedna Lászlóva enciklopedijska natuknica nije bila objavljena jer je "nerazumljiva". U tom je pogledu, nažalost, László jezični manirizam (iako i sâm, kao žanrovski *curiosum*, može biti predmet istraživanja – priređivači HS 2012 tako govore o mogućoj "lászlóologiji", 165) bio prepreka u recepciji njegovih radova. Ipak, nije u svim tekstovima tako – usp. njegov često spominjani rani članak László 1990 (popravljeni pretpisak prema prvom izdanju iz 1959).

Na slici (slijeva nadesno): Bulcsú László, Zdravka Matišić i Krunoslav Pranjić na predstavljanju knjige *Hvalospjev S'uncu* (HS 2012) na Zagrebačkom lingvističkom krugu 9. listopada 2012., na 90. rođendan profesora Lászla [fotografija: Goran Pavelić Pipo]

zgrade, gdje mu je László govorio o članku, davao ispravke itd.³), lingvistiku doživljavao sasvim drugačije od posla kojim bi se morao baviti i o kojem silom prilikâ mora objavljivati. On je, u punom smislu tih riječi, bio lingvistički larpurlartist (László bi za to sigurno bez problemâ smislio i nekakvu prevedenicu⁴). Do samoga kraja je bio lingvistički zaigran, volio se igrati jezikom, analizirati jezike, ispitivati govornike različitih dijalekata, slušati naglaske i raspravljati o njima ne zato što je tražio materijal za svoj sljedeći rad, nego zato što ga je to zanimalo. Iako je s jedne strane bio zahtjevan profesor (za one koji nisu imali sluha za ono što je profesor predavao), kod kojega su neki morali na desetke puta pisati ispravke ispravaka ispravaka, s druge je volio raditi i razgovarati s mladima, ispitivati ih naglaske i poticati na bavljenje lingvistikom – kako mene, tako i prije i poslije mene⁵. I njima je, unatoč tome što je imao svoje mušice i katkada bio težak, uvijek ostajao u dragom sjećanju. Također, iako nije puno pisao, pa ga se nije u literaturi toliko puno moglo ni citirati, njegov je utjecaj i poticaj

3 Riječ je o članku László 1996b.

4 László je, kao što je poznato, do kraja ostao izrazit purist i preskriptivist, u čemu smo se dosta razlikovali. No, za razliku od većine drugih purista/preskriptivista, László je bio učen lingvist, koji je svoj zaigrani (čak *geekovski*, rekli bismo modernim jezikom) purizam/preskriptivizam promatrao kao svojevrsnu jezičnu igru, zacijelo i sâm svjestan da tu nije riječ o realno provedivoj jezičnoj politici, tim više što je i on sâm svoje tekstove praktički svaki put pisao na drugi način – usp. njegove prijevode i tekstove u HS 2012 (izvorno zasebno objavljivane), pisane različitim pravopisima (sami priređivači zapažaju da se, recimo, jat piše različito u svakom od prijevoda, 163), različitim lasloviskim stilovima, uz raznovrsno bilježenje prozodij-skih obilježja.

5 Tu mogu spomenuti i dvije studentice s Odsjeka za lingvistiku koje su se, zacijelo zahvaljujući i profesoru Lászlu, zainteresirale za akcentologiju i dijalektologiju – Martinu Peraić (usp. npr. Peraić 2005, 2011) i Vedranu Gudek (usp. Gudek 2013, kao jedan od najvećih opisa nekoga kajkavskog govora).

koji je drugima davao bio puno veći nego što se to moglo vidjeti na površini, a što se moglo jasno vidjeti po tome s koliko su ga uvažavanja uvijek spominjali neki od najpoznatijih starijih lingvista kod nas.

O Lászlu su se, još dok je bio živ, uvijek pričale priče i prepričavale legende, gdje su se mi ješale stvarnost i puke glasine; o tome kako je bio vrhunski plivač, jugoslavenski rekorder u leptiru, skoro-pa-olimpijac (neki su studenti kasnije često pričali kako su ga sretali u Daničićevoj dok je tamo svaki dan preplivavao kilometre i kilometre), o tome kako su ga u nekoliko navrata slali u Ameriku da konačno doktorira, a da bi on svaki put nekamo nestao, navodno odlazeći istraživati neke indijanske jezike u Kaliforniju (tu nam je anegdotu jednom prilikom ispričao Milorad Pupovac)... Neke su tu stvari sasvim sigurno točne (usp. npr. Katičić 1992 za neke informacije, ali i anegdote o Lászlu), a za druge možda nikada nećemo znati što je točno, što izmišljeno, a što preuveličano ili izmijenjeno u prepričavanjima. U svakom slučaju, s obzirom na to da se radilo o Lászlu, ni najčudnije legende nisu zvučale pretjerano neuvjerljivo. Što je od svega toga istina, od Lászla se teško moglo saznati – on, naime, sâm o sebi nije volio pričati, niti se hvaliti. Jedine prilike kada bi spominjao išta o svojoj prošlosti bile su one kada bi spominjao nešto lingvističko – npr. kako su Ivšić i on pisali naglasne tipove na određen način; kako je Poljake, učeći ih novoštokavske naglaske, prvo učio kratkouzlazni; kako je od Ranka Bugarskog, kada ga je ispitivao naglaske u svojstvu informanta za Sarajevo, čuo taj i taj naglasak; kako je u Sinju od oca Marka Grčića čuo neki drugi naglasak (*gòdina*⁶)... Jednom smo ga prilikom, negdje potkraj studija, pitali bi li možda htio pristati na neki intervju, gdje bi malo pričao o svojoj prošlosti (naravno, povezano s lingvistikom), ali je to odmah nezainteresirano otklonio.

Ja sam za profesora Lászla saznao još početkom 1990-ih, pročitavši njegove čuvene kolumne u *Globusu* – koje su bile neobične i jezično i tematski. To je u meni, kao mladcu koji se već tada zanimao za jezik, izazvalo veliko zanimanje i jedva sam dočekao drugu godinu lingvistike (2000. godine), kada nam je László počeo predavati (iako nam je tamo držao Ustroj umjetnih jezika, što je bio jedan od njegovih interesa koji se nije poklapao s mojima – njegova su mi predavanja na višim godinama, o “hrvatštini i srpštini” i “baltoslovenštini”, bila više po ukusu). Sjećam se da je sve studente odmah na početku pitao tko je odakle – kako sam ja odmah pogodio zašto to pita, rekao sam: “Iz Zagreba”, ali odmah dometnuvši: “ali sam štokavac”, na što me profesor samo značajno pogledao (pomalo sumnjičavo, ali i zadovoljno i zainteresirano⁷). Do kraja sam se studija sve više bavio akcentologijom, koja me počela zaokupljati⁸, te je onda bilo i logično da kod profesora Lászla i diplomiram⁹, pri

6 Što bi bio stariji naglasak prema mlađem *gòdina* (analogijom prema frekventnom gen. mn. *gòdinā*).

7 László je u javnosti uvijek hrvatski govorio s novoštokavskim naglaskom, kao jedan od rijetkih organskih ne-štokavaca koji je taj naglasak uspio savršeno usvojiti (što je zacijelo istrenirao tijekom svoga čuvenog boravka u Sinju).

8 Iako je zanimljivo da sam za Christiana Stanga (1957), kao rodonačelnika moderne baltoslavenske akcentologije (usp. tu npr. Vermeer 1998), prvi put čuo na indoeuropeističkim predavanjima Ranka Matasovića. László je, naime, do kraja ostao zagovornik predstangovske akcentologije, u čemu se slagao sa svojim prijateljem iz Chicaga, Edwardom Stankiewiczem (usp. npr. Stankiewicz 1993, gdje se László i spominje u predgovoru).

9 Iz tog diplomskog rada o dužinama u slavenskim jezicima proistekli su, na ovaj ili onaj način, neki od mojih prvih radova – Kapović 2003 (izmijenjeno i prevedeno kao 2005c), 2005a, 2005b (te su se teme iz moga diplomskoga rada kasnije našle u novom i znatno proširenom i prerađenom obliku i u monografiji Kapović 2015: 216–250, 413–550, koja je, čudnim stje-

čemu su mi glasine da sam bio tek treći koji je to napravio bile samo izazov. Iako zbog svoga velikog interesa za tematiku nisam sa samom temom imao problemâ, ne može se reći da je László bio jednostavan mentor. Sjećam se kako mi je, pri prvom ispravljanju, samo u redovima gdje je bilo grešaka ili spornih stvari postavio male crvene crtice sa strane (tu se nije radilo, naravno, samo o akcentološkim stvarima, nego i o “biranom jeziku”, do čega meni nije bilo osobito stalo, ali sam tu u nekim stvarima ipak popustio, kao svojevrsan *hommage* profesoru). Tijekom pisanja sam, uz brojne konzultacije, uspio od profesora naučiti, na konkretnim primjerima, npr. važnost gledanja jezičnih podataka u kontekstu, što mi je kasnije dosta koristilo. Posebno će mi u sjećanju ostati naše vjerojatno zadnje konzultacije. Bio je to zadnji tjedan nastave – kada sam ujutro došao na faks, taman se slagala pozornica za *open air* koncert, koji se redovno održavao krajem akademske godine. Kada smo konačno završili s konzultacijama, negdje u pozadini praznoga fakulteta, koncert je već bio gotov (mi smo od njega bili čuli samo buku), a mrak je već odavno bio pao – konzultacije su trajale čitav dan. Iako je profesor bio jako pedantan oko svega, perfekcionista i za sebe i za druge, pa se ponekad činilo da diplomski nikada neće biti gotov, tim više što smo imali i neke nesuglasice¹⁰, László je također bio i izrazito korektan i susretljiv. Kada sam mu pripomenuo da bih trebao što prije obraniti rad jer sam iz “OKP-ovskih” razloga htio što prije diplomirati, a to sam lje-to išao na dva mjeseca u Istanbul učiti turski, László je vrlo ekspeditivno, iako se to možda od njega, s obzirom na to da je uvijek bio u svojim “lingvističkim oblacima”, ne bi očekivalo, organizirao komisiju za obranu i to je bilo riješeno. Nadam se da sam mu se ovim, možda pomalo neobičnim (iako ne toliko neobičnim koliko bi to László, kao neobičan čovjek – u najboljem smislu toga atributa – zaslužio), nekrologom (*mrtvòslovom*, kako bi ga László možda nazvao) barem malko za sve odužio.

Profesöre, pòslední pòzdráv i Ľàka_vam zèmlja.

cajem okolnosti, izišla iz tiska točno na dan profesorova pogreba). U tim se mojim prvim radovima našlo i dosta stvari koje sam čuo od profesora Lászla, a što se nije moglo uvijek, unatoč zahvalama na početku radova, na pravi način zabilježiti.

- 10 László, iako je dobro znao povijest jezika, nije nikad, po mom dojmu, a za razliku od mene, bio previše zainteresiran za rekonstrukciju. Jednom me je prilikom, kada sam ga pitao za mišljenje o nekoj rekonstrukciji, na kraju iskreno pitao: “A zašto vam je uopće bitno kako se to točno izgovaralo prije 2000 godina?”. To je, čini se, kod Lászla, barem djelomično, bio i ostatak intelektualne klime koja je prevladavala u lingvistici sredinom 20. stoljeća, a koja se mogla vidjeti i u kasnijim Ivšićevim radovima (usp. Kapović 2015: 379^f). László je uvijek bio puno više strukturalistički zainteresiran za beskrajnu raznolikost jezika u vidu isprepletanja brojnih do u tančine analiziranih sinkronijskih opisa (vidi npr. László 1994), nego što ga je zanimala rekonstrukcija.

Reference

- GUDEK, Vedrana 2013, *Opis govora Gornje Konjščine* [diplomski rad, Filozofski fakultet u Zagrebu – mentor: Mate Kapović]
- HS 2012 = *Hvalospjev S'uncu. Akkadski pjesmotvori u hrvatski pretočeni i komentarima popraćeni po Bulcsúu Lászlóu*, Odjel za orijentalistiku Hrvatskoga filološkog društva, Zagreb
- KAPOVIĆ, Mate 2003, "Razvoj starih dugih samoglasa u hrvatskom i ostalim slavenskim jezicima", *Filologija* 41: 51–82
- KAPOVIĆ, Mate 2005a, "Naglasak praslavenske riječi *sъrdьce", *Croatica et Slavica ladertina* I: 125–133
- KAPOVIĆ, Mate 2005b, "Nove duljine u hrvatskom jeziku (nakon općeslavenskoga razdoblja)", *Filologija* 44: 51–62
- KAPOVIĆ, Mate 2005c, "The Development of Proto-Slavic Quantity (from Proto-Slavic to Modern Slavic Languages)", *Wiener slavistisches Jahrbuch* 51: 73–111
- KAPOVIĆ, Mate 2015, *Povijest hrvatske akcentuacije. Fonetika*, Matica hrvatska, Zagreb
- KATIČIĆ, Radoslav 1992, "László je uvijek znao svoje", *Suvremena lingvistika* 34: 5–9
- LÁSZLÓ, Bulcsú 1990, "Broj u jeziku", *SOL* 5/1-2: 121–154 [ispravljen pretpisak iz *Naših tema* 1959/6]
- LÁSZLÓ, Bulcsú 1994, "Desetosamoglasnički sustav međimurskoga govora", *Kaj* 2–3: 15–34
- LÁSZLÓ, Bulcsú 1996a, "Bilježka o književnome naglasku hrvatskome", *Suvremena lingvistika* 41-42/1-2: 333–391
- LÁSZLÓ, Bulcsú 1996b, "Općitbena bilježnost pri odredbi srštine i hrvatštine", u: Marin Andrijašević & Lovorka Zergollern-Miletić, *Jezik i komunikacija*, HDPL, Zagreb: 430–451
- PERAIĆ, Martina 2005, "O prozodiji beravačkog govora", *Filologija* 45: 97–106
- PERAIĆ, Martina 2011, "Verb accent in the local dialect of Bosanski Svilaj", u: Vytautas Rinkevičius (ur.), *Proceedings of the 6th IWoBA (Baltistica VII Priedas)*: 171–196
- STANG, Christian S. 1957, *Slavonic accentuation*, I komisjon hos H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard), Oslo
- STANKIEWICZ, Edward 1993, *The Accentual Patterns of the Slavic Languages*, Stanford University Press, Stanford
- VERMEER, Willem R. 1998, "Christian Stang's revolution in Slavic accentology", u: Jan Ivar Bjørnflaten, Geir Kjetsaa & Terje Mathiasen (ur.), *The Olaf Broch symposium: a centenary of Slavic studies in Norway*, Norwegian Academy of Science and Letters, Oslo: 240–254

Mate Kapović